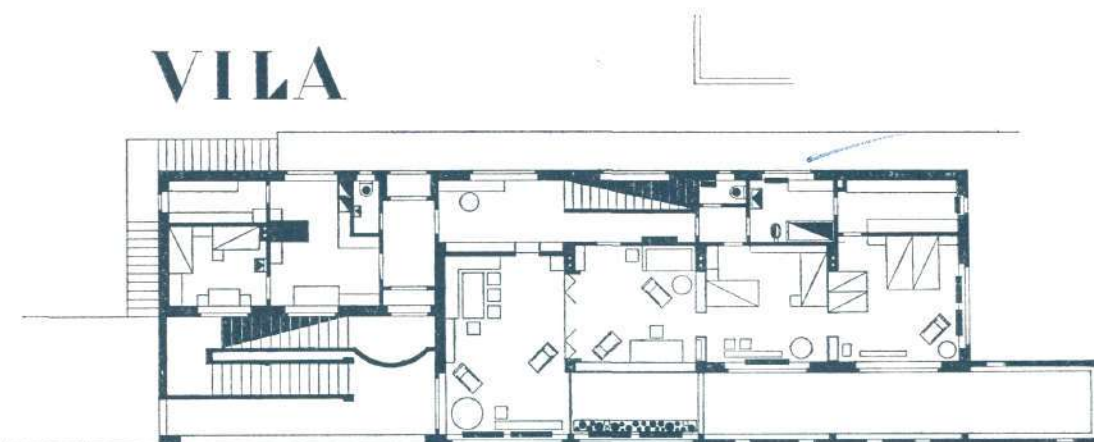

VILA

Vila g. Oblaka Fr. na Rakovniku. Talni načrt stanovanja v visokem pritličju. Na levo gospodinjski del, na desno dnevni in nočni prostori, zadaj kopalnica in zvezni hodnik

FRANCE TOMAŽIČ

STANOVANJA IN HIŠE

Problem, ki danes zanima vsakogar, predvsem pa arhitekta, je vprašanje stanovanja in stanovanjske hiše. Nezdrave razmere in enostranski gospodarski razvoj sta gradila stanovanja, ki niso merjena po človeku, ampak so računski zaključek kalkulacij za obrestovanje in igra zgodovinskih slogov. V mestih so se gromadile hiše prenatrpane s stanovanji brez solnca in zraka. Merilo za ta način gradnje je bilo število sob brez ozira na uporabljivost in higijeno stanovanja. Pokazale so se neizogibne posledice, da je pravi dom zaostal za javno dostopnimi prostori neurejen, temen, zatohel in zapuščen. Stanovanje je ostalo na nizki stopnji razvoja. Jetika se je razpasla. Arhitektura tega časa je posvečala glavno pažnjo cestnim pročeljem, stopniščem in okraskom.

Medtem so se izvršile v gradnji hiš velike izpremembe. Pojavil se je železobeton, kateremu inženjer točno odmerja nosilnost in ki daje skoraj neomejene možnosti oblikovanja prostorov in zgradb. Dalje je gradbena obrt in industrija postavila na trg nova gradbena sredstva, ki nadkriljujejo okorno in težko masivno zidovje. Tudi sicer so se izpremenili skoraj vsi deli zgradbe in se tako izpopolnili, da ne moremo govoriti več o razvoju nekdanjega, temveč o nečem novem.

PRITLIČJE

VEŽA	17 M ²
PREDSOBA	51 M ²
STOPNIŠČE	34 M ²
KUHINJA	66 M ²
DNEVNA SOBA	234 M ²

STAVBIŠČE	200 M ²
ZAIDANO	48 M ²
STROŠKI	120000 DIN
OBRESTI	5 %
MESEČNA NAJEMNINA	500[*] DIN

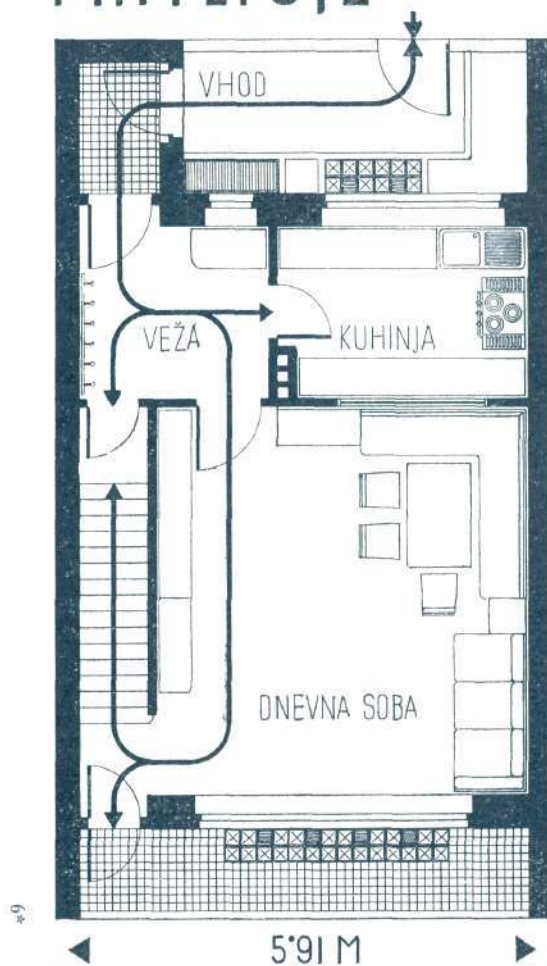
Stanovanjska hiša v vrsti. Pritličje. Pogled v dnevno sobo, kuhinjo in vhod.
Kot v dnevni sobi ob kuhinji, izhod na vrt

Čas, v katerem živimo, in doba, ki se napoveduje, zahtevata novo rešitev stanovanjskega problema. Življenjski pogoji so se bistveno izpremenili in si ni mogoče misliti povratka v stare čase. Svet se preraja in dobiva novo lice. Naša doba je velika in v polnosti življenja lepa. Hitro se vrši preobrat in pljuča marsikoga se še niso privadila novemu ozračju. Nove konstrukcije, nov pogled v svet in nove možnosti prostorninskega oblikovanja so prinesle v zadnjem desetletju prve rešitve tega vprašanja. Zgradba in stanovanje ne smeta biti več odvisna od stilnih oblik preteklih časov. Zgradba mora biti kot celota predmet intenzivnega studija, ne da bi bil kak del siloma podrejen drugemu. Oblike morajo biti čimbolj preproste, da se ohrani pregled celote. Poleg zgradbe je enako važno vprašanje bližnje okolice in celega mesta. Kaj pomaga, napraviti še tako dobro, zdravo in lepo stanovanje v nezdravi okolici ozkih cest in zaprtih tesnih dvorišč.

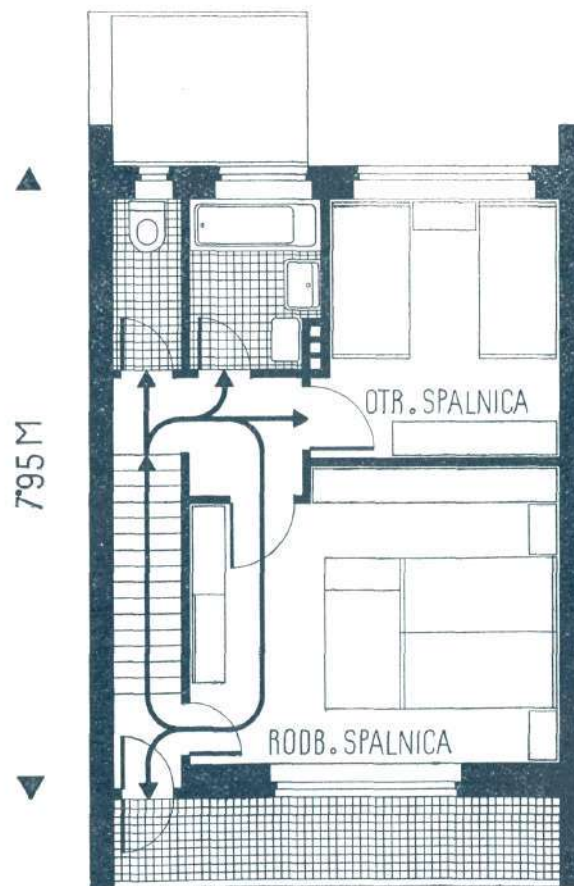
S temi vprašanji se peča danes arhitektura in zaznamovati moramo že velike uspehe predvsem v zapadnih in severnih državah.

Tudi pri nas se je že začelo delo na tem polju. Med drugim je bila leta 1933. v glavnem dograjena nova stanovanjska vila g. Oblaka Fr. na Rakovniku (glej sliko 1, str. 80). Stoji na južnem pobočju Golovca in je odprta z vso širino glavnega pročelja proti jugu in zahodu s pogledom čez Barje do Krima. Projektirana

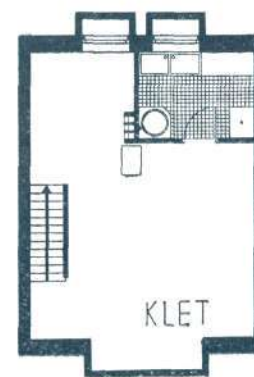
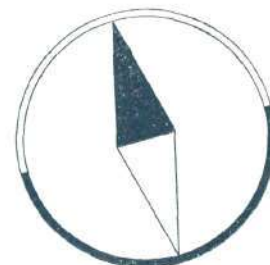
PRITLIČJE

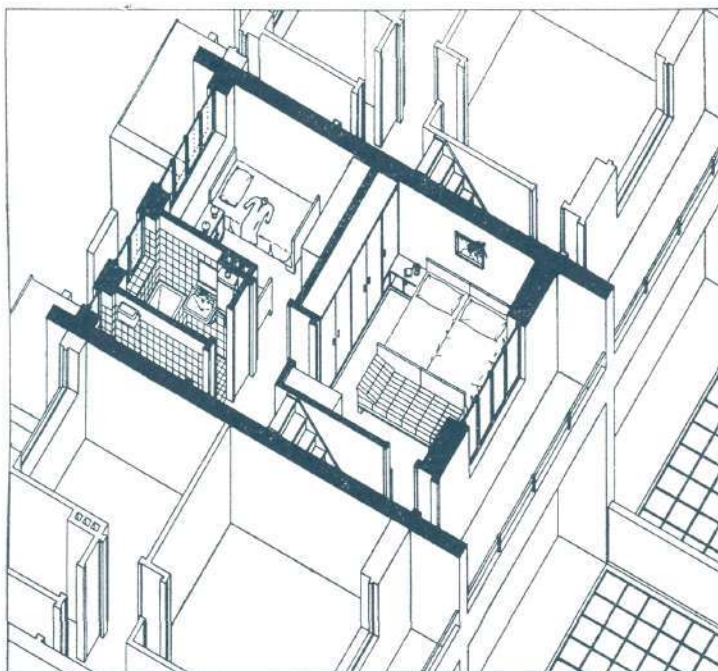
NADSTROPJE

48m²

Stanov. hiša v vrsti. Florisa. Dnevni prostori v pritličju in spalnice v I. nadstropju. Puščice kažejo pota po hiši

PRVO NADSTROPJE

STOPNIŠČE	3'3 M ²
PREDSOBA	3'0 M ²
STRANIŠČE	1'8 M ²
KOPALNICA	3'4 M ²
OTR. SPALNICA	9'7 M ²
ROD. SPALNICA	16'7 M ²

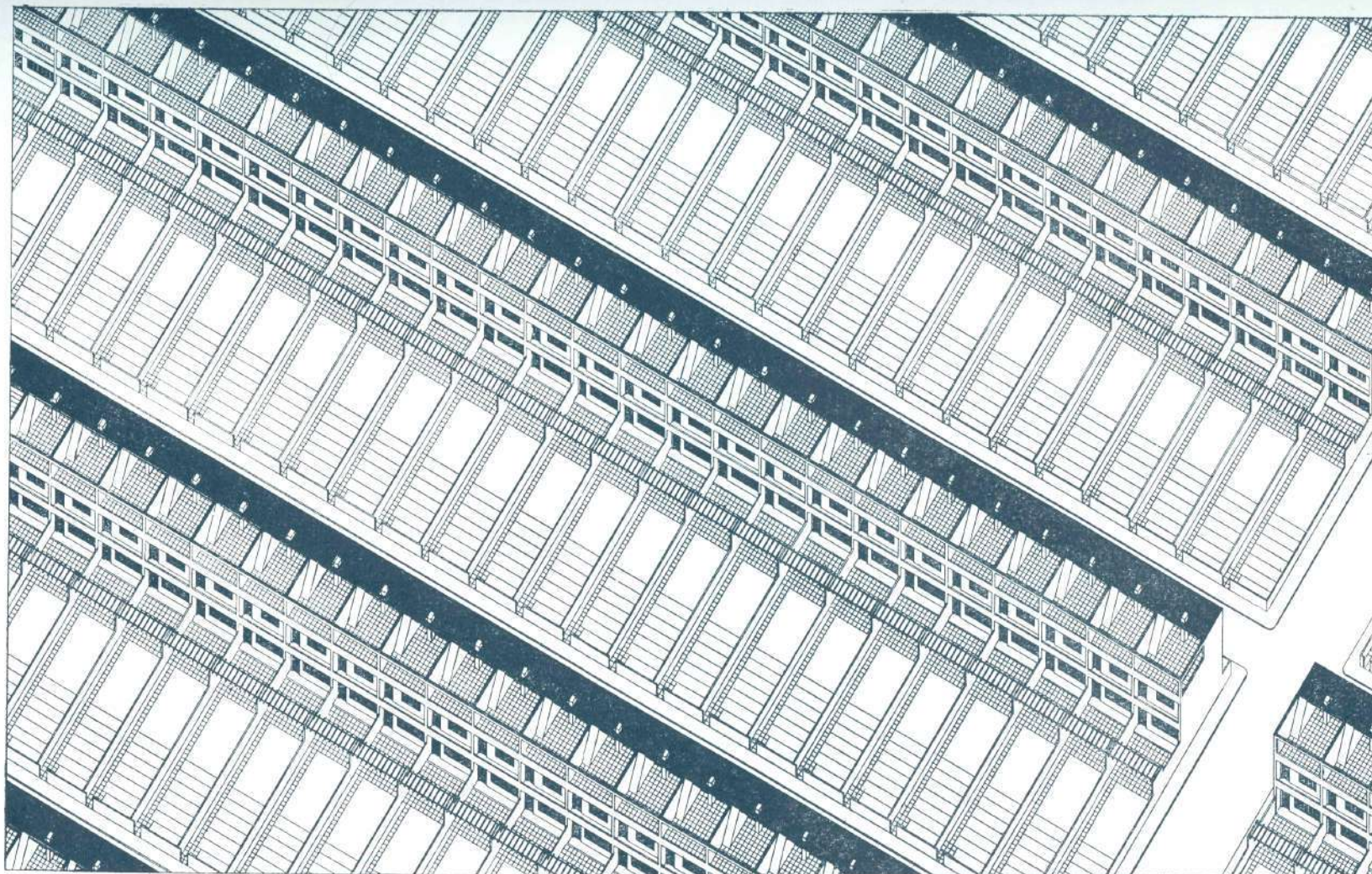

Stanovanjska hiša v vrsti. I. nadstropje. Pogled v spalne prostore, v kopalnico in stranišče

je v zvezi z bodočim vrtom tako, da tvorita celoto, ki prehaja iz enega v drugo brez ostre meje. Glavne stopnice so nameščene v odprtem prostoru glavnega dohoda. V pritličju bodo razporejeni stranski prostori in cvetličnjak, v prvem nadstropju pa stanovanje hišnega gospodarja, velikega prijatelja narave in rož, kateremu je vrt in hiša eno. Stene so odprte, okna so velika, prostori prehajajo eden v drugega, vse je do največje mere zračno in svetlo. Hiša ni več zaprt zaboj, temveč predstavlja del urejene narave kot bivališče človeka. Zunanje oblike so preproste, lahke in jasne, tako da ni več sledu o kaki teži in mračnosti. Hiša napravi na obiskovalca vesel in lahek utis, da se začuti svobodnega. Tu se da dihati iz polnih pljuč.

Skoraj vedno je s problemom stanovanja zvezano denarno vprašanje. Vse lepe besede in načrti ne pomagajo, če ni denarja za novo zdravo stanovanje. Mestni statistični urad v Ljubljani je dognal, da je v Ljubljani največ stanovanj s samo eno stanovanjsko sobo in izredno veliko stanovanj, ki obstojajo iz sobe s štedilnikom. Jasno je, da v takih stanovanjih ne moreta biti doma zdravje in dobra volja. Če greš po mestu, poglej še skozi kletne jaške in videl boš, v kakšnih globinah in v kakšni temi stanujejo ljudje.

Vprašanje idealne stanovanjske arhitekture pa naleti pri izpeljavi na tolike težkoče, da ga po sedanjem načinu zazidave ni mogoče zadovoljivo rešiti. V ta namen sem izdelal projekt malih stanovanj

Aksonometrični pogled iz zraka na skupino hiš v vrstah. Vendar zopet enkrat red in mir med hišami

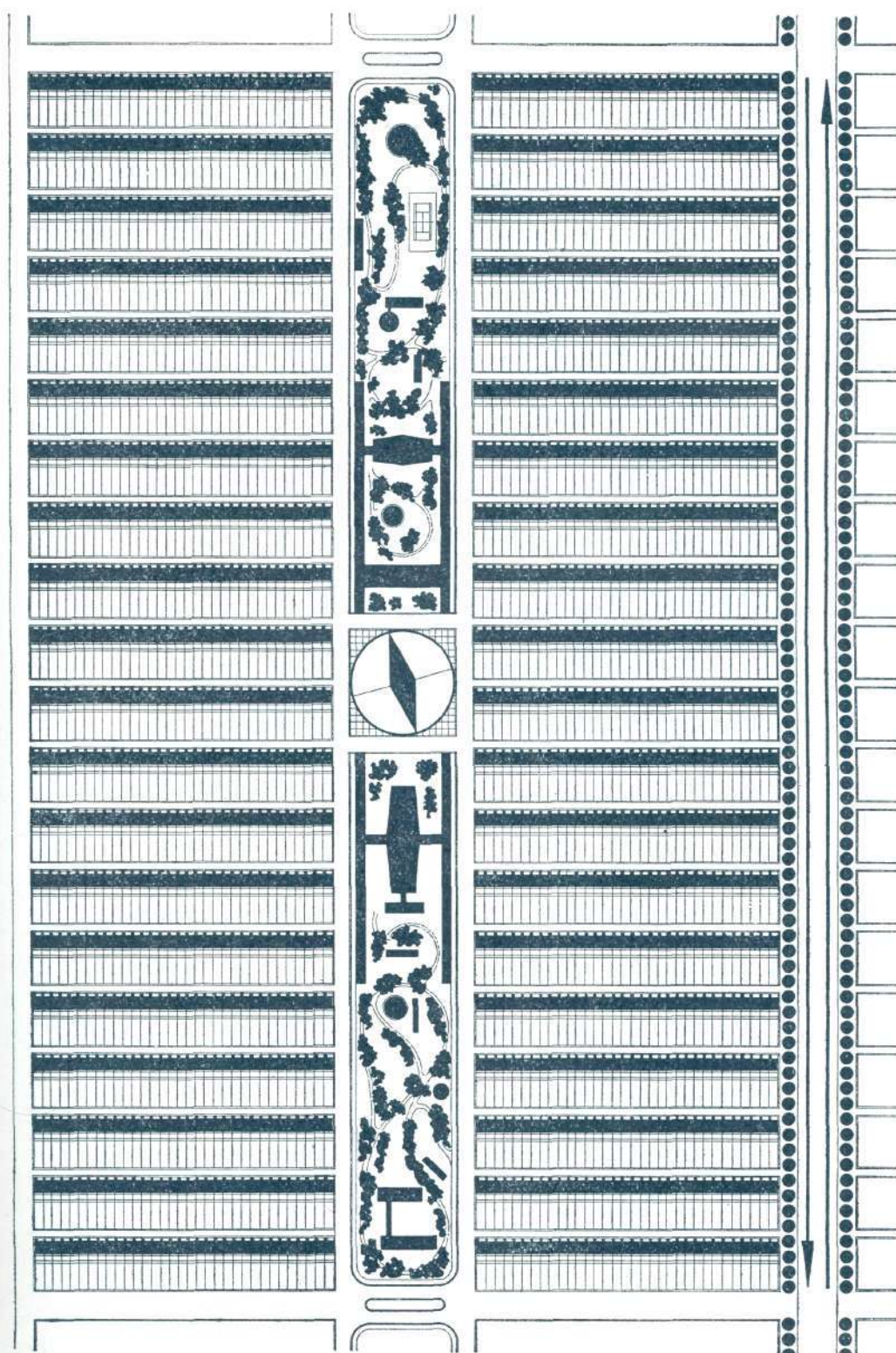
z nizko najemnino in z vrtom na podlagi izkušenj, ki sem si jih pridobil pri rodbinskih hišah Vzajemne zavarovalnice za Stadionom v Ljubljani. Te hiše je zgradila Vzajemna zavarovalnica leta 1931. ter so bile namenjene predvsem uradnikom zavoda. Novi projekt predvideva manjša stanovanja, katera bi se dala zgraditi z majhnimi sredstvi in na majhnem prostoru (glej str. 85). Vsaka hiša ima zazidano ploskev 48 m², cela parcela pa meri 200 m². Hiše so razvrščene v vrstah ena poleg druge. Glavni prostori so obrnjeni na južno stran proti lastnemu vrtu. Orientacija na jug je pri našem podnebju nujno potrebna, saj je od začetka septembra do konca maja hladno. Vročini 14 dni poletja se je lahko izogniti, solnce prikljucati na severno stran se pa ne da. Zato naj bodo vse hiše in stanovanja deležne v enaki meri te ugodnosti. Ni prav, da bi kaka dekorativna regulacija in zakon zahtevala stanovanja in sobe na severni strani.

V projektu je v vsaki hiši eno samo stanovanje (glej str. 82, 83, 84) z vrtom, katerega more obdelati gospodinja sama. V pritličju leži na južni strani največja soba — dnevna soba z neposrednim izhodom na dvorišče in vrt s trato in zelenjavnimi gredami. Kuhinja leži na severni strani in je ločena od dnevnice, kar je nujno potrebno zaradi obile vlage in pogostih nesreč otrok. Za nadzor nad otroki, ki se igrajo v dnevni sobi, je v steni med kuhinjo in dnevno sobo široko okno, ki služi obenem za podajanje jedi na jedilno mizo v kotu. Vhod je s severne strani preko malega vrtiča, vratnega zavetja in veže. Iz dnevnice vodijo stopnice v prvo nadstropje, kjer so nameščeni spalni prostori, kopalnica in od nje ločeno stranišče. Terasa je namenjena sušenju perila v deževnem vremenu, v solcu pa solničnim kopelimi. Stanovanje predstavlja zaokroženo celoto zase v nasprotju s celicami po načinu hotelskih sob.

Vsaka hiša zase je člen v dolgi vrsti hiš (glej slike 2, 3). Tak način zazidave daje možnost, da se znižajo gradbeni stroški do največje mere. Hiša je hiši popolnoma enaka, kakor so si tudi človeške potrebe zelo podobne. Sosedje so ločeni med seboj v ravni črti z mejnim zidom, ki presega na dvorišču višino glave odraslega človeka.

Zunanje oblike so prikrojene potrebam stanovanja in našim vremenskim prilikam, so preproste in čiste v liniji, rahljajo gmoto celega bloka ter ga vežejo z neposredno okolico. Kljub temu, da so vse hiše enake, učinkuje cela vrsta hiš vseeno kot arhitektonska celota.

Mnogo vrst hiš tvori naselbino, kakor je razvidno iz priloženih načrtov (glej str. 87). Uvrstil sem hiše v okviru zamišljene nove regulacije mestnega dela ob Dunajski cesti tako, da tvori vsa naselbina celoto zase in bi štela približno 5000 prebivalcev. Med dvema skupinama hiš v vrstah, ki teko pravokotno k Dunajski cesti, teče širok pas z nasadi, igrišči, trgi, javnimi poslopji in osnovnimi šolami, ki spadajo k taki naselbini. Prometne ceste ne vodijo skozi naselbino.

Regulacijski zamisek naselbine. Dve skupini hiš v vrstah in širok zelen pas med njima z igrišči in javnimi poslopji

Glavni promet se vrši po veliki prometni žili Dunajske ceste z drevo-redi na obeh straneh.

Težko si je misliti, da bi bilo mogoče izvesti tak projekt, dokler odloča vsak gradbeni gospodar, kakšna naj bo hiša in kakšna naj bodo stanovanja v njegovi hiši. Dovolj zgledov imamo doma, iz katerih se lahko prepričamo o neurejenosti celih okrajev (Bežigrad, Mirje etc.), kjer najdemo vse mogoče oblike in stanovanja po načinu velikih stanovanjskih kasarn. Te hiše, ki so si nadele lepo ime »vila«, so v resnici mala podjetja z najemnimi stanovanji. Vrt je v večini primerov gospodarjev in hiša je strankam prav tako tuja kakor velike kasarne v mestu.

Druga vrsta zgradb, ki so jih zidali v Ljubljani zadnja leta, so velike hiše, palače in arhitektonski monumenti izrednih mer (nebo-tičnik). Če pomislimo samo na grmado hiš v bloku, ki ga tvorijo zgradbe Dunav, Viktorija, Ljubljanska kreditna banka in Pokojninski zavod, kjer so dvorišča skoraj iztrebljena, je jasno, da še ni prodrla vest o zdravem, solnčnem stanovanju do onih, ki danes odločajo o stanovanjski usodi mnogih ljudi.

Koliko zdravih, solnčnih in lepih stanovanj bi se lahko zgradilo za ta denar v veselje in zadovoljnost najemnikov.

FRANCE STELE

LIKOVNA UMETNOST V LETU 1934

Stiska v položaju naše likovne umetnosti se je zadnje leto občutno povečala. Veseli razmah prvega povojnega desetletja se umika zatišju; slana je poparila zeleno brstje upov. O problematiki, ki je gibala duše umetnikov in občinstva, ustvarjala med njima borbene napetosti, ki so koristile obem stranem, in dvigala samozavest borbenih narav, kmalu ne bo več sledu. Umetniški stan, ki se je komaj začel razvijati iz svojega bohemskega izvora v smotrno organiziranega sodelavca družabnega ustroja, zapada siromaštvu in izgublja komaj priborjene postojanke. Ne umetnost, ampak krušno vprašanje, borba za najskromnejše življenje se sili v ospredje in duši veselje do ustvarjanja in svobodo duhovnega poleta. Že lani smo skušali resno pogledati v oči ti krizi, ki ni mogoče kaka naša posebnost, ampak je evropska in samo en člen v mnogoobrazni krizi sodobne kulture. Prav podobne misli smo v teku zadnjega leta čitali pri drugih narodih in prav v smislu našega lanskega sklepa, da umetnost potrebuje nove uvrstitve v življenje in da mu to uvrstitev more dati samo tista stroka, ki je danes vodilna, namreč arhitektura, išče umetnost tudi pri večjih narodih izhoda iz te hude stiske. Zdi se, da je avtonomije umetnostnih strok, v kateri se videle ideal prejšnje generacije, za delj časa konec in da je rešilna predvsem misel solidarnosti vseh likovnih umetnostnih stremeljenj. Opažamo celo